

Universal Declaration of Human Rights - Adyghe

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Цыху Хуэфащэхэм Теухуа Дунейпсо Джэпсалъэ

1948

Federation of Caucasian Associations

Kaffed

Дунэепстэу къэрал зэгохъэныгъэм и зэфэсэу 1948 гъэм тыгъэгъазэм и 10-м щылагъэм къыщаштагъ 217 А (III) зиномер унашъомкIэ.

Цыф Фэшъуашэхэм Афэгъэхьыгъэ Дунэепстэу Джэпсалъэ

Дунэепстэу Къэрал Зэгохъэныгъэм (ДКЪЗ) и Зэфэсым егъэIу;

Дунэепстэу цыфыгъэм къыхиубытэрэ хэтрэ зы цыфи зэгохъэныгъи;

мы джэпсалъэр сыдигъуи янэгу кIагъэтызэ, мыщ къыщыхэщырэ цыф фэшъуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ янIэ зэрэтырагъэтырэм, фашырэ лъытэныгъэм егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ гъогуIэ зырагъэужьынэу;

хэгъэгу кIоцIхэми дунэепстэуми кIо къэсми нахьы зыщызыужьырэ амалхэр зыфагъэшъхъэпзэ мы зэгохъэныгъэм хэт къэралхэм ежъымэ ялъэпкъхэри, яунашъо кIагъэтырэ нэмыкIрэ къэралмэ ялъэпкъхэри къызэкIиубытэу, дунэепстэум и тэдэрэ чIапIи мы цыф фэшъуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ къыщаштэным, лъэшэу щызэрагъэкIоным, щагъэцэкIэным фэкъудынхэу,

цыф фэшъуашэхэм афэгъэхьыгъэу цыф жъугъэхэми лъэпкъхэми язэфэдэ идеал

шапхъэхэр къэзыгъэуцурэ мы дунэепстэу джэпсалъэр.

1-нэрэ пычыгъу

Цыф пстэури шъхъэфитэу, ялъытэныгъэрэ яфэшъуашэхэмрэкIэ зэфэдэу къальфы. Акъылрэ зэхэшъыкI гъуазэрэ яIэшъы, зыр зым зэкъош зэхашIэ азфагу дэлъэу зэфыщытынхэ фае.

2-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи зэфэдэу фит мы джэпсалъэм хэт цыф фэшъуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зыфигъэшъхъэпэнэу, зыщыщ расэм, ышъо, бзылъфыгъэ-хъульфыгъэу зэрэщытым, ыбзэ, ыIыгъ диным, политичнэ е нэмыкIрэ еплъыкIэу иIэм, лъэпкъэу е цыф купэу къызыыхэкIыгъэм, мылькоу иIэм, къызыщальфыгъэм емылтытыгъэу зэхэдзынчъэу, фэгъэкIотэныгъэнчъэу.

Ащ нэмыкIэу, къэрал шъхъэфити, нэмыкIым иунашъо кIэти, зышъхъэфитыжъыныгъэ (автономие) зимыIи, нэмыкIрэу зы шъхъэфитыныгъэ лъахъэ зытелъи, сыд фэдэрэ къэралым ицIыфэу щытми хэтрэ цыфи зэхэдзыныгъэ фашIы хъуцтэп зыщыщ къэралым иполитичнэ е юридическэ системэ е дунэепстэу къэралхэм азфагу щыриIэ статусым къыхэкIэу.

3-нэрэ пычыгъу

Псэуныр, шъхъэфитыныр, щынэгъончъагъэр хэти ифэшъуаш.

4-нэрэ пычыгъу

Хэти пщыллэу плъытэ е пщылымшлэ ибгъэты хъуштэп, сыд фэдэ шыкълэуи пщылыгъэр, пщыллэ щэн-къэщэфыныр зыми фэбдэ мыхъунэу къоды.

5-нэрэ пычыгъу

Хэти лъэшыгъэ епхъэллэ хъуштэп, жъалымыгъэкълэ, цыфыгъэм къемызэгъэу е инапэ зыгъэулытын фэдэкълэ удэзекълэ, ащ фэдэ тазыр теплъхъэ хъуштэп.

6-нэрэ пычыгъу

Хэти фэшъуаш тэдэрэ члапши цыфэу, юридическэ лицоу къыщалъытэнэу.

7-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи къэрал хабзэм ипашъхъэ щызэфэд ыкши къэрал хабзэм къэухъумэныгъэхэр зэхэдзынчъэу, язэфэдэу зыфагъэшъхъэпэнэу фит. Хэти зэхэдзынчъэу, зэфэдэу фэшъуаш мы джэпсалъэм къемызэгъэу, зэхэдз зыхэлъ Иофшлэшъохэми, ащ фэдэ Иофшлэшъомэ сыд фэдэуи атегъэгущонми къыщаухъумэнэу.

8-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ ил хабзэ шъхъэлэм е къэрал хабзэм къырипэсырэ цыф фэшъуашэхэр зыукъорэ Иофшлэшъо къызехъулэкълэ фитыныгъэ зилэ ухыаклохэм зафигъэзэнэу, зыкъаригъэухъумэнэу.

9-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи лажъэ имылэу аубыти, агъэтлыси, егъэзыгъэкълэ нэмыкырэ члаплэ афи хъуштэп.

10-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ ил ифэшъуашэхэмрэ ипшъэрылхэмрэ аухэсы ыкши ежъым зы лажъэ къытыралхъэ зыхъукълэ зыми шломыллыкълэу, зыми иунашъо клэмытэу, зыми имытельхъэу щыт ухыакло шъхъэфит псэфитыр зэфагъэкълэ ыкши нафэу илоф ригъэплъынэу фэенэу.

11-нэрэ пычыгъу

1. Зы лажъэ/шлэпхъэджагъэ зытыралхъэхэр хэтрэ цыфи зиухыижъыным пае зыфэныкъошт щынэгъончъагъэхэр зыщигъотынэу щыт ухыигъо нафэм иклэухэу, къэрал хабзэм тетэу агъэкъончафэкълэ хыеу къалъытэ, мыхыашъо къыраплъырэл.

2. Хэти агъэкъуанчэ хъуштэп, зешлэ лъэхъаным къэрал хабзэкълэ е дунэепстэу хабзэкълэ шлэпхъэджагъэу амылгытэщтыгъэ зы Иоф зэришлагъэм е ышлэпхъэу къащыхъу горэ зэримышлагъэм къыхэкълыкълэ. Хэти шлэпхъэджагъэ зешлэм фэгъэуцугъэу щытыгъэ тазырым нахъыбэ тыралхъэ хъуштэп.

12-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи и гъэшлэ унае, иунагъо, иунэ е зэрэзэрашлэхэрэ шыкълэхэм шъхъэусыгъончъэу зыри къыхэлэбэ хъуштэп, инапэ, ыцлэ къелусэ хъуштэп. Хэти фитыныгъэ ил мыщ фэдэ къыхэлэбэныгъэхэм къэрал хабзэкълэ зыкъащаригъэухъумэнэу.

13-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ зы хэтрэ зы къэралы ичІыналтэ шъхъэфитэу щызекІонэу, щыпсэунэу.
2. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ ежъы икъэралы ахэтэу тэдэрэ къэралы икощыкІынэу ыкІи икІэрыкІэу кыыгъэзэжъынэу.

14-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ жъалымыгъэ/лые кырахынэу зыхъурэм, нэмыкІрэ къэрал ышъхъэ ригъэзынэу, шъхъэегъэзныгъэ амалхэр зыфигъэшъхъэпэнэу.
2. Ау ишъыпкъапІэкІэ политичнэу щымыт шІапхъэджагъэхэм е дунэепстэу къэрал зэгохъэныгъэм имурад, ибзыпхъэхэм къемызэгърэ ІофшІашъохэм къахэкІырэ дэодапшъэхэмкІэ мы фитыныгъэр зыфэбгъэшъхъэпэ хъуцтэп.

15-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ зы къэралым ицІыфэу щытынэу.
2. Хэтрэ цыфи зицІыфэу щыт къэралым шъхъэусыгъончъэу хэбгъэкІы е нэмыкІрэ къэралым ицІыф хъунэу иІэ фитыныгъэм хэбгъэны хъуцтэп.

16-нэрэ пычыгъу

1. Зыныбжъ икъугъэ хэтрэ бзылъфыгъи хъульфыгъи фитыныгъэ иІ кызыыхэкІыгъэ лъэпкъым, зицІыфэу щыт къэралым е динэу ыІыгъым кыыхэкІэу зы пэрыогъуи кыыфэмыуцоу, фитэу кыыцэнэу, дэкІонэу, унагъо ышІэнэу.
2. Зэрэцэн-зэдэкІоным фэгъэхыгъэ зэзэгъныгъэр (нэчыхъэр), зэрэцэцт-зэдэкІоцтхэм ежъмэ я шъхъэфитыныгъэ шъыпкъэрэ яшІоигъоныгъэ икъурэкІэ агъэпсы.
3. Унагъуэр, цІыфыбэ-лъэпкъ псэукІэм и лъэбжъэ шъхъаІэшъы, ар цІыф жъугъэми къэралыми къеухъумэ.

17-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ ежъым иунаеу е нэмыкІрэхэр иІэхъэгъоу мылтъку зригъэІэнэу.
2. Хэтрэ цыфи шъхъэусыгъончъэу имылтъку кыыІыпхы е хэбгъэны хъуцтэп.

18-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи гупшысэ, зэхашІэ ыкІи дин фитыныгъэ иІ. Мы фитыныгъэм кыызэкІеубытэ изакъоу е купэу, нафэу е унаеу (шъэфэу) итхъафэІорышІэнхэр, идинкІэ шІапхъэхэр нэрылъэгъоу аригъэшІэн, ыгъэзэкІэн фитыныгъэри.

19-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ зэрэфаеу гупшысэнэу, игупшысэхэр кыыІотэнэу. Мы фитыныгъэм кыыхеубытэ цІыфыр игупшысэхэм фэшІыкІэ зыми кымыгъэгумэкІынэу, къэралыгъо гъунапкъэхэм ямылбытыгъэу шІэныгъэхэр, гупшысэхэр сыд фэдэрэ гъоугъи кыылыыхъон, кыыгъотын, зыІэрыгъэхъэн фитыныгъэри.

20-нэрэ пычыгъу

1. Хэти фитыныгъэ иІ Іэшэнчъэу, зео-бэнэнчъэу зэфэсынэу, хасэ зэхищэнэу, зэхэщэгъэ хасэм хэхьэнэу.

2. Хэти зы хасэ хэхьэнэу ебгъэзы хъушчтэп.

21-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цІыфи фитыныгъэ иІ занкІэу ежъым е фитэу кыыхихыгъэ лЫкІомэ яІэкІэ къралым изегъэкІон Іофхэм ахэхьэнэу, ахэлэжъэнэу.

2. Хэтрэ цІыфи фитыныгъэ иІ икърэали цІыф жъугъэми Къыфызэригъэпэшрэ амалхэр зэхэдзынчъэу, пстэуми афэдэу зыфигъэшхъэпэнэу.

3. Хьыкумэт Іэшхъэтетныгъэм илѡабжъэр къралым и цІыф жъугъэм ишІоигъоныгъ ары. А шІоигъоныгъэр кърэнафэ шъэф шІыкІэм тет хэхыныгъэ фит зафэхэу е цІыфмэ яшІоигъоныгъэхэр шхъэфит-псэфитэу кыызэрэгъэлъэгъошъушчт нэмыкІрэ шІыкІэхэу, зыныбжъ икъугъэ цІыф пстэуми афызІухыгъэу, яІэлэтхэми зэфэдэ кІуачІэ яІэу, пІэлъэ гъэнэфагъэкІэ кытырагъэзэжъырэхэмкІэ.

22-нэрэ пычыгъу

ЦІыф жъугъэм зэрэщышчым елѡытыгъэу хэтрэ цІыфи социалнэ кърэухъумэныгъэ фэшъуаш. Кърал кІуачІэкІэ е къралыгъомэ язэдэлэпыІэкІэ ыкІи хэтрэ кърэали ежъым игъэпсыкІэрэ иамалхэмрэ ялѡытыгъэу хэтрэ цІыфи фитыныгъэ иІ инапэрэ ицІыфыгъэрэкІэ гупсэфэу зэрэзиужьын ылъэкІышчт экономикэ, социалнэ ыкІи шІэнхабзэ ІофкІэ зыфэныкъошчт амалхэр рагъэгъотынэу.

23-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цІыфи фитыныгъэ иІ лэжъэнэу, фитэу иІоф кыыхихынэу, зэфагъэкІэ ыкІи фэшІу амалхэмкІэ лэжъэнэу ыкІи Іофынчъагъэм кышцаухъумэнэу.

2. Хэтрэ цІыфи фитыныгъэ иІ зэхэдзынчъэу зэфэдэ Іоф фэшІ зэфэдэ уасэ кърэратынэу.

3. Хэтрэ цІыфи фитыныгъэ иІ ежъыри иунагъуи цІыфым фэшъошэн псэукІэ иІэу зыгъэпсэун, ищыкІагъэ хъумэ зылыІэсышъунэу шъыт сыд Фэдэр социалнэ кърэухъумэныгъэхэмкІэ кІэгъэпытагъэу зы псэукІэ амал кърэзытын зылъэкІынэу зы лэжъэпкІэ фэшІу кыІлэрыхъэнэу.

4. Хэтрэ цІыфи фитыныгъэ иІ ежъы ишІуагъэ пае хасэ (профсоюз, сендикэ) зэхищэнэу, ащ фэдэ зэхэщагъэм хэхьэнэу, хэтынэу.

24-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цІыфи фитыныгъэ иІ зигъэпсэфынэу, ынэгу зыригъэужынэу, пстэуми афэмыдэу илэжъэгъу пІалъэ цІыф фэшъуашэ шапхъэм итэу кыфагъэпсынэу, пІэлъэ гъэнэфагъэкІэ илэжъапкІи кърэратызэ гъэпсэфакІо дэкІынэу.

25-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цІыфи фитыныгъэ иІ ежъыри иунагъуи узынчъэн, тхъэгъо фэшъуашэ иІэу псэун пае шхыныгъо, шъуашэ, унэ ыкІи медицинскэ ІэпыІэгъу ыгъотынэу. Хэти фитыныгъэ иІ, Іофынчъагъэ, сымэдджагъэ, фыкъуагъэ, лЫгъобагъэ, шъузэбагъэ, жъыгъэ ыкІи ежъым имыІэшІагъэ Іофыгъомэ кърэхэкІэу амалынчъагъэ, тхъэмыкІагъэ кыІлѡысэу шъытмэ кърэухъумэнэу.

2. Ныхэмрэ сабийхэмрэ фитыныгъэ яІ ялыеу кыкІэлъышлѡынхэу, кыдэлэпыІэнхэу. Зэрэщэгъэ зэлІ-зэшъуз ибынэуи зэмышхъэгъусэмэ къралъфыгъэуи шъэрэт, сабий пстэуми а зы социалнэ кърэухъумэныгъэ амалхэр язэфэдэу афагъэшхъапэ.

26-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фит гэсэныгъэ зэригъэгъотынэу. Анахь макIэмэ пэублэ ыкIи лъэбжъэ гэсэныгъэр ахъщэнчъэу арагъэгъоты. Пэублэ гэсэныгъэр уимыIэнкIэ амал имыIэу, егъэзыгъоу цыт. Техникэ ыкIи Iэшлагъэ гэсэныгъэр хэти фызэлухыгъэшт. Апшгъэрэ гэсэныгъэр зэхэдзынчъэу хэти фызэлухыгъэу цытын фае ежъым исэнауш (талант) елгытыгъэу.

2. Гэсэныгъэр цыфым ицыфыгъэм икъоу зыригъэужьыным фэшIоу гъэпсыгъэу ыкIи цыф фэшгуашэхэмрэ фитыныгъэ шгъаIэхэмрэ афашIырэ уасэр, лъытэныгъэр ыгъэлъэшным, кIигъэпытэным фэунэтIыгъэу цытын фае. Гэсэныгъэм цыфхэр ригъэгущIун фае расэ пстэуми, лъэпкъ пстэуми, дин куп пстэуми азфагу гулъытэ, зэгурыIо, зэфэшIуныгъэ, зэныбджэгъугъэ дэлъынэу ыкIи мамырныгъэр кыухъумэным пае Дунэепстэу Къэрал Зэгохъэныгъэм ригъэкIокIырэ лъэжыгъэм зыригъэужъэу цытын фае.

3. Сабиймэ арагъэгъотышт гэсэныгъэр зыфэдэщтыр кыыхэзыхынэу фитыр, пстэуми апэрэу янэрэ-ятэрэ ары.

27-нэрэ пычыгъу

1. Хэти фитыныгъэ иI цыф жъугъэ шIэнхабзэ псэукIэм фитэу хэхъэнэу, хэлэжъэнэу, гъуазджэр зыфигъэшгъхъэпэнэу, шIэныгъэ зыужьыныгъэм хэлэжъэнэу ыкIи ар зыфигъэшгъхъэпэнэу.

2. Хэти фитыныгъэ иI ежъым кыгъэшIыгъэ шIэныгъэ, жабзэ (литературэ), гъуазджэ Iэшлагъэхэм мылькоу, пкIэу, уасэу, лъытэныгъэу къапакIорэр кыфаухъумэнэу.

28-нэрэ пычыгъу

Хэти фэшгуаш мы джэпсалъэм кыщыхэщырэ цыф фэшгуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зэрагъэцэкIэшгъунэу зы социалнэ ыкIи дунэепстэу гъэпсыкIэ системэ щыIэнэу.

29-нэрэ пычыгъу

1. Хэти ежъы ицыфыгъэ фитэу ыкIи икъоу зыригъэужьынэу амал къезытырэ цыф жъугъэми къэралми фишIэжъын фаеу пшгъэрылхэр иIэх.

2. Хэти ифэшгуашэхэр зыфигъэшгъхъапэ ыкIи ифитыныгъэхэр зэрихъэ зыхъукIэ, нэмыкIми яфэшгуашэхэмрэ яфитыныгъэхэмрэ афадэн, ахэмэ лъытэныгъэ къафегъэшIыгъэн ыкIи демократичэскэ цыф жъугъэм зэдыриIэ шэнхабзэр (этикэр), цыф жъугъэ гъэпсыкIэр, щыIакIэр егъэшIокIоным иамалхэр къэухъумагъэ хъуным пае фэшIэу къэрал хабзэкIэ агъэнэфагъэ гъунапкъэмэ япхыгъэу щытышт.

3. Сыдэуцтэуи орэхъу, мы цыф фэшгуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зыфэбгъэшгъхъэпэ, зепхъэ хъуцтэп Дунэепстэу Къэрал Зэгохъагъэм и гурыль-гурышIэхэмрэ ибзышхъэхэмрэ (принципхэмрэ) адимыштэу, апэшIуекIоу.

30-нэрэ пычыгъу

Мы джэпсалъэм кыыхиубытэрэ зы хэбзэ гъэуцугъи зыгурыбгъаIо хъуцтэп мыщ кыщциIотыкIыгъэ хэбзэ гъэуцугъэмэ ащыщ горэр ыIэтынэу, иукъонэу хэтрэ зы къэралы, куши, нэбгыри фитыныгъэ риты фэдэу.